

Verksamhetsberättelse 2019

Högsta förvaltningsdomstolen

HÖGSTA FÖRVALTNINGSDOMSTOLEN
SVERIGES DOMSTOLAR

Ordföranden har ordet

Den svenska demokratin präglas av folkstyre, respekt för mänskliga rättigheter och rättssäkerhet. Domstolarnas roll i det demokratiska samhället är att värna respekten för lagarna och att garantera rättssäkerheten i de processer som förs hos domstolarna. I detta ingår att avgöra mål och ärenden så effektivt och snabbt som möjligt, med respekt för grundläggande principer om likabehandling, saklighet och opartiskhet.

Högsta förvaltningsdomstolens huvuduppgift är att som prejudikatinstans leda rättsutvecklingen på förvaltningsrättsområdet. Det görs genom relevanta avgöranden av hög kvalitet som kan tjäna till ledning bland annat för andra allmänna förvaltningsdomstolar och för förvaltningsmyndigheterna. Förutom överklaganden av domar och beslut från landets fyra kammarrätter prövar Högsta förvaltningsdomstolen överklagade förhandsbesked i skattefrågor samt ansökningar om rättsprövning av regeringsbeslut, resning och återställande av försutten tid.

Vid Högsta förvaltningsdomstolen arbetar cirka 85 personer, varav 16 justitieråd. Två av justitieråden tjänstgör normalt i Lagrådet. Justitieråden är indelade i två dömande avdelningar som leds av varsin ordförande, justitierådet tillika vice ordföranden i domstolen Henrik Jermsten och undertecknad. Den övriga personalen är indelad i tre beredningsenheter och en administrativ enhet, samtliga enheter under ledning av kanslichefen Doris Högne Rydheim.

In- och utflödet av mål har legat på en någorlunda jämn nivå under de senaste åren. Under 2019 kom det in 7 100 mål och drygt lika många avgjordes. Prövningsstillstånd krävs i cirka 90 procent av målen och meddelas vanligen i omkring 1,5 procent av överklagandena, det vill säga i omkring 100 mål. Under 2019 var andelen större på grund av att prövningstillstånd meddelades i en stor serie upphandlingsmål som gällde samma fråga. Varken överklaganden av Skatterättsnämndens förhandsbesked eller ansökningar av rättsprövning kräver prövningstillstånd för avgörande i sak. De vanligaste överklagandena rör skatte-, socialförsäkrings- eller tvångsvårdsfrågor.

Bredden i Högsta förvaltningsdomstolens dömande verksamhet återspeglas i den rättspraxis domstolen har slagit fast och utvecklat under 2019. Längre fram i verksamhetsberättelsen redogörs för ett antal referat. Här nöjer jag mig med att konstatera att döman-

det under 2019 spann över vitt skilda områden i de hundratals måltyper förvaltningsdomstolarna hanterar och att de mål som uppmärksammades mest i media gällde bland annat moms på tobak för snustillverkning (ref 62), beskattning av friskvårdsbidrag (ref 33), ställningstagandet att sminkning inte ingår i det grundläggande behovet personlig hygien enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (ref 56) och att namnen Ford, Prins och J har godkänts som förnamn (ref 57).

Möjligheten att hänskjuta mål till plenum har använts mycket sparsamt under senare år, men 2019 skedde det för första gången på fyra år. Målet gällde om beskattning av styrelsearvode ska ske i styrelseledamotens bolag eller hos ledamoten personligen (not 31).

Europarätten har kommit att få allt större betydelse i rättstillämpningen. Högsta förvaltningsdomstolen har inhämtat förhandsavgöranden från EU-domstolen i mål om bland annat moms och upphandling. Europakonventionens rätt till tillgång till domstol har varit föremål för tolkning i flera mål när det gäller överklagbarheten av förvaltningsbeslut.

Under 2019 deltog Högsta förvaltningsdomstolen i flera externa aktiviteter. Under våren medverkade ledamöterna i Högsta förvaltningsdomstolen och Högsta domstolen vid ledamoten i U.S. Supreme Court Ruth Bader Ginsburgs Stockholmsbesök. Såväl ledamöterna i de två högsta domstolarna som justitisekreterarna där har medverkat i möten med erfarenhetsutbyte mellan domstolarna. Samarbetet med Högsta domstolen har också utvecklats genom det så kallade korsvisa dömandet som innebär att ledamöter i en av domstolarna kan förordnas att delta i dömandet i den andra domstolen.

Högsta förvaltningsdomstolen medverkar i en rad internationella sammanhang. I april deltog tre justitieråd i ett domarseminarium utanför Helsingfors för ledamöter i de nordiska högsta domstolarna. I augusti stod Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen tillsammans värd för ett möte i Visby för ordförandena i de sju högsta domstolarna i Norden. Domstolen var också representerad vid seminarier och konferenser som anordnades av ACA (Association of the Councils of States and Supreme Administrative Jurisdictions of the European Union) i Berlin, Brno och Dublin samt vid ett möte i Cambridge arrangerat

av International Tax Association. I september deltog undertecknad i en konferens i Paris för chefsdomarna i de högsta domstolarna i EU:s medlemsstater anordnad av det franska ordförandeskapet i Europarådet. Inom ramen för ACA-samarbetet tog Högsta förvaltningsdomstolen under hösten emot en domare från Litauens Högsta domstol för en två veckor lång utbytestjänstgöring, och en ledamot från Högsta förvaltningsdomstolen gjorde utbytestjänst vid italienska Council of State. Två ledamöter besökte EU-domstolen för ett årligt seminarium där.

Verksamheten i Högsta förvaltningsdomstolen har under 2019 som vanligt präglats av arbetet med att sälla fram lämpliga mål för prejudikatbildning samt att besluta avgöranden i dem och i alla de mål som inte kräver prövningstillstånd. Väl medvetna om prejudikatbildningens betydelse för enskilda och samhället, inte minst i ekonomiskt hänseende, är det med tillfredsställelse jag kan konstatera att medarbetarna i Högsta förvaltningsdomstolen var och en på sitt sätt bidragit på ett för tjänstfullt sätt i domstolens viktiga roll i dessa hänseenden.

Helena Jäderblom

Vägen till ett prejudikat

Högsta förvaltningsdomstolen skapar prejudikat, det vill säga fattar beslut som ska vara vägledande för svenska myndigheter. Varje år kommer det in cirka 7 000 mål till domstolen. Men det är bara cirka 1,5 procent av dessa mål som Högsta förvaltningsdomstolen tar upp till prövning.

De allra flesta mål når domstolen genom att en part överklagar ett beslut som en underinstans har fattat, det vill säga någon av de fyra kammarrätterna eller Skatterättsnämnden. Domstolen behandlar även ansökningar om rättsprövning av regeringens beslut.

De **3** vanligaste måltyperna är

- skatt
- socialförsäkring
- tvångsvård.

1. Målet kommer in

När målet kommer in till domstolen registreras det. Fram tills alldeles nyligen kom alla mål i pappersform med underrätternas domar och alla handlingar, men med ökad digitalisering minskar mängden papper och administration. Det finns ungefär 500 måltyper. De vanligaste rör skatt, socialförsäkring och tvångsvård. Andra vanliga måltyper gäller försörjningsstöd, offentlig upphandling, offentlighet och sekretess samt folkbokföring.

2. Målet utreds

Målet hanteras sedan på någon av domstolens tre beredningsenheter, som har olika specialistkompetens. I cirka 90 procent av de 7 000 mål som når Högsta förvaltningsdomstolen varje år krävs

Prövningstillstånd krävs i **9/10** av de 7 000 mål som når Högsta förvaltningsdomstolen varje år.

prövningstillstånd. Prövningstillstånd behövs inte i till exempel förhandsbesked om skatt eller rättsprövning av regeringsbeslut. När det krävs prövningstillstånd gör en justitiesekreterare en rättsutredning och

tar fram ett underlag. I underlaget ingår bland annat underrätternas domar, parternas yttranden, lagtext och praxis. Detta material ligger sedan till grund för om Högsta förvaltningsdomstolen ska bevilja prövningstillstånd eller inte.

3. Högsta förvaltningsdomstolen fattar beslut om prövningstillstånd

Det finns två situationer där det kan bli aktuellt att bevilja prövningstillstånd:

- En oprövad rättsfråga eller en fråga där förvaltningsdomstolarna eller förvaltningsmyndigheter behöver vägledning för hur de ska döma eller tillämpa lagen (så kallat prejudikatskäl).
- Om det har förekommit ett allvarligt fel i underinstansens hantering (så kallade synnerliga skäl).

Domstolen har två avdelningar, med vardera sju justitieråd, som dömer i alla typer av mål. Beslut att bevilja prövningstillstånd fattas av tre justitieråd. Antalet måste vara udda för att det ska finnas en beslutsmajoritet.

Prövningstillstånd beviljas i ungefär
1,5 procent av målen.

4. Ett ärende får prövningstillstånd

Om Högsta förvaltningsdomstolen ger målet prövningstillstånd får parterna i målet yttra sig skriftligen. En justitiesekreterare gör en rättsutredning och skriver ett förslag till dom eller beslut. Justitiesekreteraren föredrar målet muntligt för fem justitieråd. Justitieråden överlägger sedan. Ibland avgör de målet

Efter att målet har sorterats på någon av Högsta förvaltningsdomstolens **3** beredningsenheter gör en justitiesekreterare en rättsutredning.

direkt efter föredragningen, men oftast har de flera återställningar om målet innan de fattar beslut.

Ett mål kan bli avgjort i plenum, då samtliga justitieråd deltar. Plenum används till exempel för att ändra praxis. Senast ett mål avgjordes i plenum var år 2019 när Högsta förvaltningsdomstolen prövade en fråga om styrelsearvoden.

5. Vilket avgörande gäller?

A. Högsta förvaltningsdomstolen prövar inte målet

Om domarna beslutar att målet inte ska prövas gäller underinstansens dom eller beslut. Ett beslut om att domstolen inte beviljar prövningstillstånd kan inte överklagas eftersom Högsta förvaltningsdomstolen är den högsta instansen. Målet är därmed slutgiltigt avgjort genom ett sådant beslut.

B. Målet prövas i Högsta förvaltningsdomstolen

Om domstolen prövar målet är det Högsta förvaltningsdomstolens avgörande som gäller. Eftersom målet då är avgjort i högsta instans kan domen inte överklagas.

3 nyckelfrågor för prövningstillstånd:

- Innehåller målet en intressant rättsfråga?
- Finns ett behov av vägledning?
- Är målet representativt för den fråga man vill pröva?

Ordlista

Föredragning

En muntlig redovisning av ett mål.

Kommunicering

Parterna får skriftligen yttra sig över varandras skrivelser.

Prövningstillstånd

Högsta förvaltningsdomstolen beslutar att målet ska prövas.

Återställning

Justitieråden samlas på nytt för att fortsätta sin överläggning och besluta om ett avgörande.

MÅLNUMMER
5082-18
AVGÖRANDEDATUM
19-06-19
MÅLGRUPP / MÅLTYP
/

Justitieråden 2019

Bakre raden: Justitieråden Inga-Lill Askersjö, Mats Anderson, Kristina Ståhl, Erik Nymansson, Henrik Jermsten, Thomas Bull, Per Classon, Anita Saldén Enérus

Främre raden: Justitieråden Helena Rosén Andersson, Ulrik von Essen, Mari Andersson, Helena Jäderblom, Mahmut Baran, Margit Knutsson, Leif Gäverth, Kristina Svahn Starrsjö

Organisation

Ordförande
(för Högsta förvaltningsdomstolen och avdelning 1)

Avdelning 1

Justitieråd

Avdelning 2, Avdelningsordförande

Justitieråd

Kanslichef

Administrativa fiskaler

Kommunikatör

Beredningsenhet 1
Beredningschef

Domstolshandläggare
Justitiesekreterare

Beredningsenhet 2
Beredningschef

Beredningsjurister
Domstolshandläggare
Justitiesekreterare

Beredningsenhet 3
Beredningschef

Domstolshandläggare
Justitiesekreterare

Administrativa enheten
Chefsadministratör

Administrativ handläggare
Arkivarier
Arkivassistent
Bibliotekarier
Driftansvariga
EA/PA-administratör
Expeditionsvakter

I allmänhetens tjänst – 110 år som vägvisare inom svensk förvaltningsrätt

Karl XI beslutar att ett nytt ämbetsverk, Kammarrevisionen, ska handlägga alla revisionsmål. Det blir föregångaren till Högsta förvaltningsdomstolen. Ämbetsverket kallades Kammarrätten när det fungerade som domstol.

1695

Regeringsrätten inrättas med sju regeringsråd som ledamöter.

1909

Prövningstillstånd införs. Det innebär att regeringsrätten måste bevilja tillstånd för att ett beslut eller en dom ska tas upp till prövning.

1958

Regeringsrätten slutar att döma i kungens namn.

1975

Kammarrätten i Stockholm blir allmän förvaltningsdomstol under Regeringsrätten. Från och med nu finns fyra kammarrätter: Göteborg, Jönköping, Stockholm och Sundsvall.

1971

Regeringsrätten blir administrativt fristående från regeringen.

1972

1700

1900

1950

1975

1695

1909

1958

Rättsfall i korthet

Partsinsyn beträffande allmänna handlingar

(HFD 2019 ref. 24)

Handlingar som översänts till kammarrätten för prövning av om sekretess föreligger har inte ansetts vara tillförda målet i den meningen att bestämmelserna om partsinsyn blir tillämpliga. Den person som hade överklagat sekretessbeslutet hade därför inte rätt att ta del av handlingarna hos kammarrätten med stöd av rätten till partsinsyn. Däremot var handlingarna inkomna till och därmed allmänna hos domstolen. Kammarrätten borde enligt HFD därför ha prövat frågan om personen hade rätt att ta del av handlingarna med stöd av bestämmelserna om handlingsoffentlighet.

Högsta förvaltningsdomstolen har funnits som självständig domstol i drygt 100 år men är en del av en flera hundra år gammal förvaltningsrättslig tradition och har nu utvecklats till att genom sina vägledande avgöranden bli en vägvisare i allmänhetens tjänst.

Länsrätterna bildas som allmänna förvaltningsdomstolar närmast under kammarrätterna.

1979

Försäkringsöverdomstolen läggs ner. Regeringsrätten tar över dess arbete.

1995

Rättsprövning av regeringsbeslut införs. Regeringsrätten kan alltså pröva om vissa regeringsbeslut är rättsenliga.

1988

Länsrätterna upphör och ersätts av tolv nya förvaltningsrätter.

2010

Regeringsrätten byter namn till Högsta förvaltningsdomstolen.

2011

Högsta förvaltningsdomstolen flyttar in i nya lokaler på Riddarholmen. Domstolen verkar sedan dess i de sammanfogade Sparreska palatset och Kammarrättens hus, Birger Jarls torg 13.

2011/2012

Högsta förvaltningsdomstolen får sin första kvinnliga ordförande, Helena Jäderblom.

2018

2000

1975

2011/2012

2011

2018

Rättsfall i korthet

Skatteverkets kommunikationsskyldighet

(HFD 2019 ref. 51)

Utgångspunkten vid Skatteverkets ärendehantering är att den skattskyldige ska få möjlighet att yttra sig över uppgifter som någon annan tillför ärendet. Skatteverket hade i det aktuella fallet tillfört ett ärende uppgifter från tredje man, men utan att kommunicera dem med den skattskyldige. Även om uppgifterna hade varit av betydelse för Skatteverkets utredning i ett initialt skede, kunde de enligt HFD inte anses direkt eller indirekt ha lagts till grund för Skatteverkets slutliga ställningstagande. Skatteverket hade därför inte brustit i sin kommunikationsskyldighet genom att underlåta att kommunicera uppgifterna med den skattskyldige.

Rutinerad nybörjare på Riddarholmen

Han var 2019 års nyaste justitieråd men han har 40 år av juridisk erfarenhet i bagaget. Nu är Mats Anderson tillbaka på Riddarholmen, samma plats där han en gång började som kammarrättsfiskal.

– När jag lämnade kammarrätten i början på 1990-talet tänkte jag att jag kanske någon gång skulle komma tillbaka till domaryrket. Många år senare, när det blev aktuellt med den här tjänsten, blev det verkligt, säger Mats Anderson.

När vi träffas på tjänsterummet högst upp i Sparreska palatset har det gått nästan på dagen ett år sedan han tillträdde som justitieråd, ett vägval som inte var givet för en mångårig advokatbyråveteran. Inte heller den juridiska banan var självskriven när det begav sig.

Fångad av juridiken

– Det vore kanske synd att säga att juridikstudierna var ett tidsfördriv men det var först när jag började sitta ting som jag blev fångad av juridiken, säger han.

Efter tingsjämsgöring började Mats Anderson vid Kammarrätten i Stockholm, då lokaliserad i samma byggnad som idag inrymmer Högsta förvaltningsdomstolen. Mot slutet av tiden där var han referent i det så kallade styckningsmålet. Två läkare hade åtalats för mord på en kvinna. När målet kom till kammarrätten handlade det om läkarnas legitimationer. Kammarrätten drog in läkarnas legitimationer eftersom rätten ansåg att det var bevisat att läkarna hade styckat kvinnans kropp. Målet har sedan dess blivit

mycket omdiskuterat. Efter att ha varit en del av ett av vår samtids mest uppmärksammade rättsfall bytte Mats Anderson inriktning och inledde en karriär som advokat inom affärsjuridiken. Hans område var i första hand skatterätt. Efter hand utvecklade han ett intresse för management och organisation.

Det finns likheter men också skillnader mellan advokatrollen och uppdraget som justitieråd. Advokatycket och byråvärlden präglas av tempo och tillgänglighet men arbetet på Högsta förvaltningsdomstolen är av en annan karaktär. Telefonen ringer nästan aldrig.

– Här handlar det om att läsa och skriva. Kollegorna träffar jag på föredragningar och återställningar. Och det är som det ska vara; vi gör avvägningar och bedömningar som ofta får stora effekter på människors vardag och på samhället i stort – det kräver eftertanke, säger Mats Anderson.

Engagemang för jämställdhet

Men engagemanget och drivet, inte minst för jämställdhet inom juridiken, som han utvecklade under advokattiden, har han fortfarande.

– I mina ögon är advokatbranschen till stor del fortfarande på efterkälken i fråga om jämställdhet. När jag började titta på de här frågorna för mer än tjugo år sedan, anställde de större byråerna fler kvinnor än

Rättsfall i korthet

Förebyggande sjukpenning

(HFD 2019 ref. 41 och 42)

Enligt HFD omfattas en person som är arbetslös av rätten till förebyggande sjukpenning. (HFD 2019 ref. 41)

Försäkringskassan beviljade en person som fick medicinsk behandling förebyggande sjukpenning för fem behandlingstillfällen men avlog ansökan när det gällde dagar omedelbart före och efter dessa tillfällen. HFD konstaterade att förebyggande sjukpenning i första hand lämnas för den tid då den försäkrade faktiskt genomgår en behandling eller rehabilitering. Sådan ersättning kan också utgå för tid då den försäkrade till exempel till följd av nödvändiga förberedelser inför eller åtgärder efter en behandling är förhindrad att förvärvsarbeta. Den försäkrade i detta fall hade inte rätt till förebyggande sjukpenning för dagarna före och efter behandlingstillfällena. (HFD 2019 ref. 42)

män som jurister. Men bland delägarna var inte mer än mellan 15 och 20 procent kvinnor. Det finns förstås undantag men i det stora hela är det samma bild idag. Men nu pratar vi i alla fall om det, säger Mats Anderson.

Nu ingår han i juryn som utser Årets Justitia, ett pris som delas ut till den affärsjuridiska advokatbyrå som jobbar bäst med jämställdhet.

– När det gäller jämställdhet mellan könen är det förstås bättre inom domstolsväsendet än på advokatbyråerna. Om man däremot vidgar diskussionen till mångfald är bilden en annan. Man ser en större andel människor med invandrarbakgrund på byråerna än i domstolarna. Åtminstone är det min bild, säger han.

En bra sak på Högsta förvaltningsdomstolen är att det finns ett sammanhang av juridisk fördjupning och diskussion. Mats Anderson uppskattar erfarenhetsutbytet och diskussionerna som är en del av det kollegiala dömandet.

– Vi justitieråd kommer från olika håll. Några av oss är från det privata näringslivet, andra har sin bakgrund inom departement och förvaltning. Vissa kommer från akademien. Det kan påverka hur vi resonerar, men det innebär inte nödvändigtvis att vi kommer fram till olika slutsatser. Uppdraget att skapa prejudikat har vi gemensamt, säger Mats Anderson.

En resa från analogt till digitalt

Dagligen kommer nya handlingar till Högsta förvaltningsdomstolen. De flesta är pappersdokument som läggs i akter och etiketteras med målnummer, men idag är arkivet i en brytpunkt när analog pappershantering blir digital.

Mikael Gustavsson är sedan två år tillbaka arkivarie vid Högsta förvaltningsdomstolen. Under den relativt korta period han har varit vid domstolen har hans roll på Högsta förvaltningsdomstolen och hans yrke som arkivarie genomgått stora förändringar. Det handlar om digitalisering, en process där Högsta förvaltningsdomstolen ligger långt fram.

– Att arkivet digitaliseras ser jag enbart som positivt. Det gör att jag får mer tid för strategiskt arbete och för att effektivisera arkivfunktionen, säger Mikael Gustavsson.

Två arkivarierna och en arkivassistent tjänstgör vid Högsta förvaltningsdomstolen. Deras roll och uppdrag är en viktig del av domstolens verksamhet. Det är i arkivet som de avgjorda målen, och därmed prejudikaten, sparas för framtiden. Förutom Högsta förvaltningsdomstolens domar har arkivet under många år även sparat handlingarna från underinstanserna, det vill säga från förvaltnings- och kammarrätterna. Men med de nya rutiner som gäller kommer den förvaringen att upphöra. Vid årsskiftet 2020 började nya regler för gallring att gälla. Handlingar skickas numera till underinstanserna, något som kommer att påverka mängden fysiska handlingar hos Högsta förvaltningsdomstolen.

Arkivet ger insyn

Arkivet fyller en viktig funktion. Alla har rätt att ta del av allmänna handlingar som finns i arkivet, och forskare använder handlingar som underlag. Handlingar som berör lagen om vård av unga och skattemål hör till det som Högsta förvaltningsdomstolen oftast lämnar ut.

– Vi har många kontakter med omvärlden. Det handlar oftast om advokater och parter i mål, journalister, kommuner och andra myndigheter. Men det kan även vara någon som vill veta mer om sin egen bakgrund, säger Mikael Gustavsson.

I Högsta förvaltningsdomstolens rymliga arkiv finns hundratals hyllmeter av handlingar, sorterade efter målnummer och datum för avgörande. För de handlingar som kommer till domstolen i målhanteringen, och det är den absoluta majoriteten, finns en borte tidsgräns. Alla dokument som är från 1989 eller tidigare har skickats till Riksarkivet.

Arkivarierna gallrar därför regelbundet. Det innebär att vissa handlingar blir kasserade efter en viss tid, till exempel körkortsmål. Andra handlingar sparas för framtiden utan borte gräns. Det gäller inte minst beviljade prövningstillstånd, eftersom de har en nyckelfunktion i Högsta förvaltningsdomstolens roll som prejudikatsinstans.

Genom åren har det även kommit in en del ovanliga föremål till arkivet. I en av hyllorna förvarades länge en måltavla för pistolskytte komplett med skotthål och krutstänk. Även inlämnade snusprover har lagts i akter när de har ingått i mål som prövats av Högsta förvaltningsdomstolen.

Skifte från analogt till digitalt

Men medan gallringen är en del av vardagen i arkivet är digitaliseringen ett nytt inslag. Allt fler handlingar kommer in digitalt. Det innebär att Mikael Gustavsson och hans kollegor inte längre drar runt vagnar och ställer akter i hyllor lika ofta som för några år sedan.

Rättsfall i korthet

Beskattning av friskvårdsbidrag

(HFD 2019 ref. 33)

Som huvudregel ska alla inkomster och förmåner som en arbetstagare får på grund av sin anställning tas upp som intäkt och beskattas. Personalvårdsförmåner av mindre värde är dock undantagna från beskattning. HFD ansåg att ett friskvårdsbidrag om 6 500 kr inte utgör en personalvårdsförmån av mindre värde.

– Vi hittar nu nya möjligheter att utveckla vårt uppdrag i och med att Sveriges Domstolar inför ett e-arkiv. E-arkivet gör det möjligt att bevara digitala handlingar, säger han.

Under många år var problemet för offentliga arkiv att de hela tiden behövde större utrymme. Men så småningom kommer problemet bli det omvända. Det innebär att arkivlokaler inte byggs i samma utsträck-

ning som tidigare och behovet minskar av att använda de befintliga lokalerna för arkiv för fysiska handlingar. En dag kommer vi att ha utrymmen som tidigare var arkiv och som vi då kan använda för andra ändamål.

– Men det kommer förstås alltid att finnas papper, säger Mikael Gustavsson.

Rättsfall i korthet

Domförhet i förvaltningsrätten i ett socialförsäkringsmål

(HFD 2019 ref. 70)

HFD ansåg att förvaltningsrätten i ett mål om rätt till sjukpenning inte hade varit domför med en lagfaren domare ensam utan att även tre nämndemän skulle ha deltagit i avgörandet eftersom målet inte var av enkel beskaffenhet. Målet återförvisades till förvaltningsrätten för ny prövning.

Någon av domstolens tre beredningsenheter utreder målen.

Rättsfall i korthet

Varning av lärare

(HFD 2019 ref. 8)

En legitimerad lärare hade, när han agerade i sin roll som rektor men utanför lärarrollen, filmat en åttaårig elev som vid tillfället var upprörd och utåtagerande. Läraren tilldelades en varning. HFD ansåg att en legitimerad lärare kan meddelas varning på grund av ett agerande som har skett utanför lärarrollen.

Bevisbörda och beviskrav i folkbokföringen

(HFD 2019 ref. 9)

I samband med att en man anmälde att han flyttat till Sverige från sitt ursprungsland uppgav han sitt namn, födelse-tid och födelseort. Han folkbokfördes och fick svenskt medborgarskap utifrån de uppgifter och handlingar han lämnat. Därefter ansökte han om att uppgifterna i folkbokföringen skulle ändras eftersom uppgifterna i de ursprungliga handlingarna enligt honom var falska. Enligt HFD har en person, som begär att få registrerade uppgifter ändrade, bevisbördan för att dessa är oriktiga och för att de uppgifter som denne i stället vill ha registrerade är riktiga. Efter-som det inte klart framgick att de uppgifter som mannen nu önskade att få registrerade var riktiga skulle uppgifterna i folkbokföringen kvarstå oförändrade.

Skälig ersättning för kostnader i skattemål

(HFD 2019 ref. 16)

Skatteverket beslutade att ett bolag skulle betala arbetsgivaravgifter och skattetillägg. Efter omprövning beslutade Skatteverket till bolagets fördel. Bolaget yrkade ersättning för kostnader i ärendet. HFD uttalade i domen hur det ska bestämmas vad som är skälig ersättning för kostnader i ärende eller mål om skatt.

Rättsfall i korthet

Offentlig upphandling

(HFD 2019 ref. 18)

Ett landsting genomförde en offentlig upphandling av särskilda persontransporter, bland annat sjukresor, färdtjänst och skolskjuts, och tecknade avtal med en leverantör. Frågan var om det var motiverat av tvingande hänsyn till ett allmänintresse att avtalet skulle få bestå trots att förutsättningarna för att förklara det ogiltigt var uppfyllda. HFD ansåg att avtalets föremål fick anses utgöra ett allmänintresse. Om avtalet inte hade slutits skulle landstingets kapacitet av de aktuella tjänsterna ha minskat med 14 procent. HFD kom fram till att minskningen av fordonskapaciteten inte var oväsentlig, men att landstinget inte hade visat att det fanns sådana exceptionella omständigheter att avtalet skulle bestå. Avtalet förklarades därför ogiltigt.

Ersättning för vårdkostnader utomlands

(HFD 2019 ref. 23)

En patient som har fått vård i ett land inom EES-området har rätt till ersättning från Försäkringskassan för kostnader om patienten skulle ha fått motsvarande vård bekostad i Sverige. En patient ansökte om att få ersättning för sina kostnader för viss vård som utförts vid en privat klinik i Danmark. Patientens hemlandsting erbjöd inte den aktuella vården. Enligt HFD måste patienten i ett sådant fall, för att kunna få ersättning av Försäkringskassan, visa att han eller hon skulle ha kunnat få aktuell vård bekostad av det allmänna i ett annat landsting genom att utnyttja det fria vårdvalet.

Möjligheten att överklaga ett enskilt organs beslut om statsbidrag

(HFD 2019 ref. 43)

Sveriges Riksidrottsförbund, som är ett enskilt organ, avvisade en ansökan från en idrottsklubb om statligt bidrag med hänvisning till att ansökan hade kommit in för sent. Det saknades bestämmelser om rätt att överklaga beslutet. Fråga uppkom om avvisningsbeslutet ändå kunde prövas av allmän förvaltningsdomstol. HFD fann att idrottsklubben hade rätt att överklaga beslutet hos allmän förvaltningsdomstol enligt artikel 6.1 Europakonventionen.

Rättsfall i korthet

Förutsättningar för att beviljas sjukersättning

(HFD 2019 ref. 48)

En försäkrad har inte rätt till sjukersättning om han eller hon kan försörja sig själv genom förvärvsarbete på arbetsmarknaden. Fråga uppkom om hur den prövningen ska göras. HFD uttalade att en utgångspunkt bör vara att den försäkrade ska kunna utföra ett arbete på ett sådant sätt att någon är villig att betala för utförandet. Basala krav på produktivitet måste kunna ställas, såsom att arbetsuppgifterna ska utföras någorlunda självständigt och med viss kvalitet samt inom en viss tid.

Förutsättningar för assistansersättning

(HFD 2019 ref. 56)

En person som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med grundläggande behov kan från kommunen få biträde av en personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäligena kostnader för sådan assistans. Om assistansen behövs i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan finns en rätt till statlig assistansersättning. Till grundläggande behov räknas till exempel hjälp med måltider, att klä av och på sig och hjälp med den personliga hygien. Fråga uppkom om behov av hjälp med sminkning ingår i det grundläggande behovet personlig hygien. HFD fann att så inte var fallet.

Godkända förnamn

(HFD 2019 ref. 57)

HFD godkände namnen Ford, Prins och J som förnamn för tre pojkar efter att av följande skäl ha bedömt att inget av namnen var olämpligt som förnamn. Namnet Ford förekommer i Sverige även om det är ovanligt och namnet kan inte anses vara av påtaglig efternamnskaraktär i det svenska namnskicket. Eftersom kungahusets medlemmar är väl kända i samhället kan namnet Prins inte anses vara vilseledande eller uppfattas som en titel på personen. Mot bakgrund av att 349 personer bär bokstaven J som förnamn i Sverige kan namnet inte vara oförenligt med svenskt namnskicket.

Projekt och utveckling

Digitalisering – från tryck till avtryck

I en värld präglad av papper, pennor och pärmar kan resan från analogt till digitalt tyckas lång. Men Högsta förvaltningsdomstolen har kommit en bra bit på väg.

– Vi lämnar ett invant och etablerat arbetssätt när vi fasar ut pappershanteringen och anpassar oss efter de digitala verktygen. Då är det viktigt att vara proaktiv och analysera olika perspektiv, säger kanslichef Doris Högne Rydheim.

Digitaliseringen av Högsta förvaltningsdomstolen är organiserad i en arbetsgrupp med Doris Högne Rydheim som sammankallande. I gruppen är alla berörda funktioner representerade, bland annat den dömande verksamheten, arkivet och administrationen. Gruppen ser över hur rutiner och arbetssätt påverkas samt även om organisationen behöver anpassas. Digitaliseringen ställer också en del principiella och juridiska frågor på sin spets, bland annat när det handlar om integritetsskydd.

– Under arbetsgruppen har vi flera projekt som hanterar frågor om digitala akter, digitala tryck, digitalt arkiv och digital arbetsmiljö. Det gäller att plocka

russinen ur kakan, det vill säga dra fördel av den effektivisering och förenkling som ett digitalt arbetssätt medför och samtidigt måna om de områden som fungerar bäst analogt. Och genom att effektivisera där det är möjligt frigör vi tid för att vässa också dessa funktioner, säger Doris Högne Rydheim.

Projektet för arbetsmiljön tittar på hur den psykiska och fysiska arbetsmiljön påverkas.

– Vi har först tittat på och tagit intryck av hur andra myndigheter och organisationer arbetar med digitalisering, både innanför och utanför domstolsvärlden. Vi har också tagit del av forskning på området, säger Doris Högne Rydheim.

Parallellt med gruppens proaktiva arbete och planering pågår digitalisering i praktiken, något som inte minst märks i domstolens arkiv där pappershögarna minskar rejält. Men förändringen handlar förstås inte bara om dokumentformat, den påverkar också medarbetarnas arbetssätt och rutiner, däribland den mellanmännsliga kommunikationen med möten och konferenser.

Rättsfall i korthet

Ersättning för resekostnader i samband med sjukhusvård

(HFD 2019 ref. 10)

Ett landsting hade nekat en person ersättning för resekostnader som uppkommit i samband med sjukhusvård i ett annat landsting. Fråga uppkom om det var fråga om ett beslut som kunde överklagas eller inte. HFD konstaterade att beslutet fick överklagas bara om det behövdes för att tillgodose rätten till domstolsprövning av civila rättigheter eller skyldigheter enligt artikel 6.1 Europakonventionen. HFD ansåg inte att beslutet avsåg en sådan civil rättighet.

Rättsfall i korthet

Mervärdesskatt på försäljning av el

(HFD 2019 ref. 50)

En bostadsrättsförening hade installerat en solcellsanläggning på sina bostadsbyggnader och elen som producerades användes dels för förbrukning i de egna byggnaderna, dels för försäljning till ett elhandelsföretag. Enligt HFD omfattades inte den del av den mervärdesskatt som föreningen betalat för installationen, och som var hänförlig till föreningens skattepliktiga försäljning av el, av avdragsförbudet för ingående skatt som hänför sig till stadigvarande bostad.

Från vänster: Justitieråden Mats Anderson, Anita Saldén Enérus, Thomas Bull, Kristina Ståhl och Henrik Jermsten under en återställning av ett mål.

Korsvis tjänstgöring mellan Erik Nymansson, HFD och Svante O. Johansson, HD.

Året som gått

Januari

En grupp jurister från Kuba besökte domstolen. Justitierådet Mari Andersson och de administrativa fiskalerna tog emot besökarna.

April

Justitierådet Mari Andersson besökte Ramallah för Domstolsverkets räkning som del i arbetet med att utveckla rättsväsendet i andra länder.

Ordföranden Helena Jäderblom besökte Dublin i ett nätverksmöte för de högsta instanserna inom EU.

Augusti

Domstolarnas oberoende och EU:s regler om utvisning av brottslingar diskuterades vid det nordiska presidentmötet som hölls i Visby. Svenska Högsta förvaltningsdomstolen och Högsta domstolen var värdar.

September

Justitierådet Mats Anderson och beredningschefen Ingrid Utne deltog i en konferens i Cambridge med International Association of Tax Judges (IATJ).

Marie Jönsson, kammarrättslagman i Stockholm, utsågs av regeringen till nytt justitieråd i Högsta förvaltningsdomstolen från och med mars 2020. Marie Jönsson ersätter Mari Andersson som går i pension.

Oktober

Milda Vainiene, domare från Litauen, gästade Högsta förvaltningsdomstolen som ett led i ett domarutbyte inom ramen för ACA-Europe.

Sex europeiska domare besökte Högsta förvaltningsdomstolen som en del i Domstolsakademiens utbyte med domarskolor inom EU.

När, var och hur möts våra grundläggande fri- och rättigheter? Kan det bli friktion eller till och med målkonflikter? Vilka vägval måste vi då göra och vart är vi egentligen på väg? Ordföranden Helena Jäderblom och justitierådet Thomas Bull nutidsspanade för journalister och medieintresserade på Institutionen för mediestudier, Stockholms universitet.

November

Högsta förvaltningsdomstolen och Högsta domstolen tog under hösten 2019 emot konstitutionsutskottets ledamöter för en gemensam diskussion om bland annat domstolarnas och domarnas oberoende och ny rättspraxis.

Representanter från Högsta förvaltningsdomstolen och Högsta domstolen informerade tillförordnade assessorer om arbetet som justitiesekreterare samt om utredningsarbete.

Ordföranden Helena Jäderblom deltog vid Europarådets presidentmöte. Mötet hölls i Paris. Vid mötet deltog cheferna för de högsta domstolarna i Europarådets 47 medlemsstater.

Justitierådet Helena Rosén Andersson var på utbytes-tjänstgöring vid Consiglio di Stato, den högsta förvaltningsdomstolen i Italien. Besöket arrangerades av ACA-Europe.

December

Beslut om att justitierådet i Högsta förvaltningsdomstolen, Erik Nymansson, tjänstgör i Högsta domstolen under våren 2020. Under samma period tjänstgör justitierådet Svante O. Johansson, Högsta domstolen, i Högsta förvaltningsdomstolen. Det kallas korsvis tjänstgöring. Se bilder till vänster.

Rättsfall i korthet

Att en begäran om bistånd enligt socialtjänstlagen för en viss månad prövats av domstol hindrar inte en prövning av en ny ansökan avseende samma månad

(HFD 2019 ref. 61)

En man hade tidigare hos socialnämnden ansökt om ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen för en viss månad och delvis blivit nekad det. Förvaltningsrätten avslog därefter hans överklagande. Vid en senare, ny ansökan om ekonomiskt bistånd för samma månad avvisade socialnämnden ansökan med motiveringen att frågan redan avgjorts av domstol och att saken därför inte kunde prövas på nytt. HFD konstaterade att en förvaltningsdomstols avgörande avseende ekonomiskt bistånd inte hindrar en ny prövning av samma sak. Socialnämnden borde därför inte ha avvisat ansökan.

Tobaksskatt

(HFD 2019 ref. 62)

Ett bolag importerade en tobaksprodukt som skulle användas för att tillverka snus. Produkten bestod av flagor av tobaksblad. HFD kom fram till att eftersom tobaken har skurits eller på annat sätt strimlats och går att röka utan ytterligare industriell beredning är tobaksprodukten röktobak och skattepliktig till tobaksskatt.

Möjlighet att avbryta familjehemsvård

(HFD 2019 ref. 63)

Socialnämnden beslutade att avbryta vården enligt socialtjänstlagen i ett familjehem av en ungdom. Enligt vårdbeslutet skulle vården ha pågått ytterligare omkring ett år till ett visst datum då den unge skulle ha fyllt arton år. Skälet var att den unge bedömdes ha redan uppnått den åldern. Enligt HFD ska bestämmelserna i socialtjänstlagen, som innebär att en vårdinsats får avbrytas när behovet av vård har upphört, ha företräde framför huvudregeln i förvaltningslagen om förbud att ändra gynnande beslut till den enskildes nackdel.

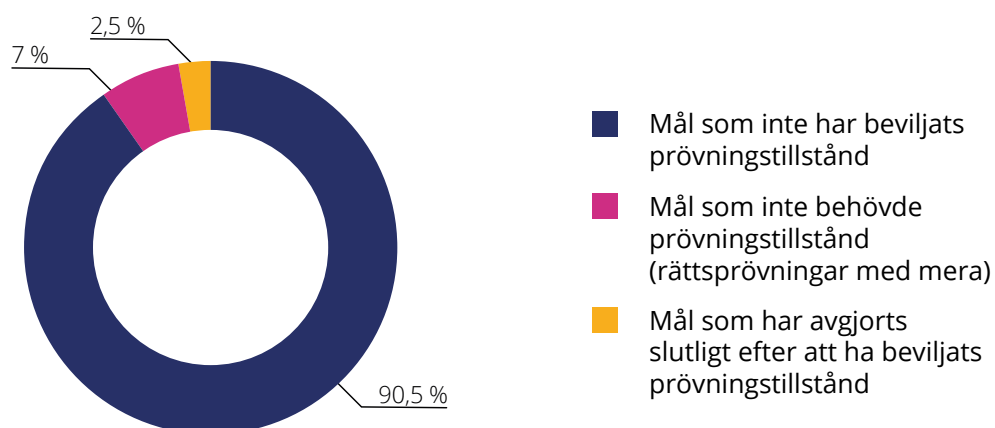
Direktupphandling

(HFD 2019 ref. 65)

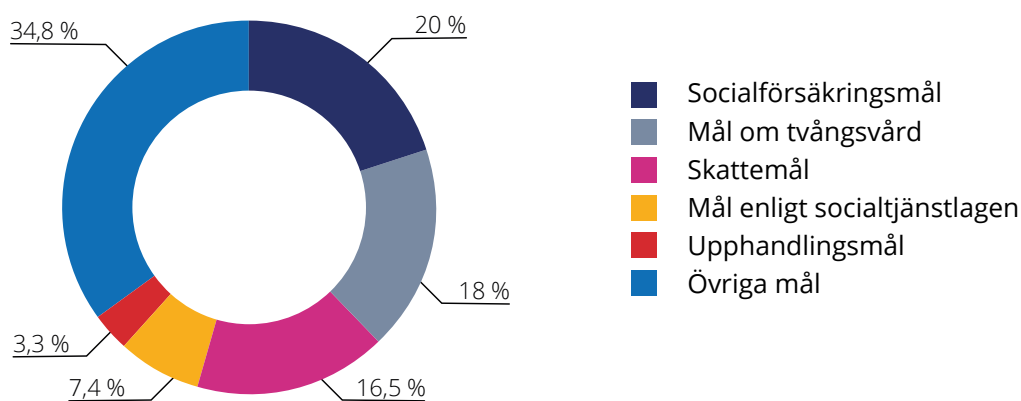
Flera myndigheter upphandlande gemensamt ett nytt ramavtal för telefoni. Upphandlingen överprövades. Medan överprövningen pågick, och i anslutning till att det befintliga ramavtalet skulle löpa ut, direktupphandlade flera av myndigheterna de aktuella tjänsterna. HFD ansåg att det förelegat förutsättningar för direktupphandling eftersom det förelåg synnerlig brådska och anskaffningen var absolut nödvändig.

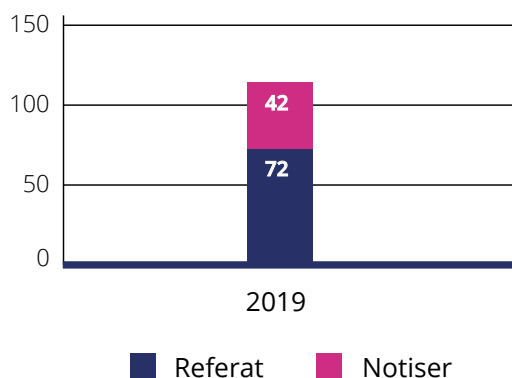
Avgjorda mål vid Högsta förvaltningsdomstolen 2019

Avgjorda mål per målkategori 2019

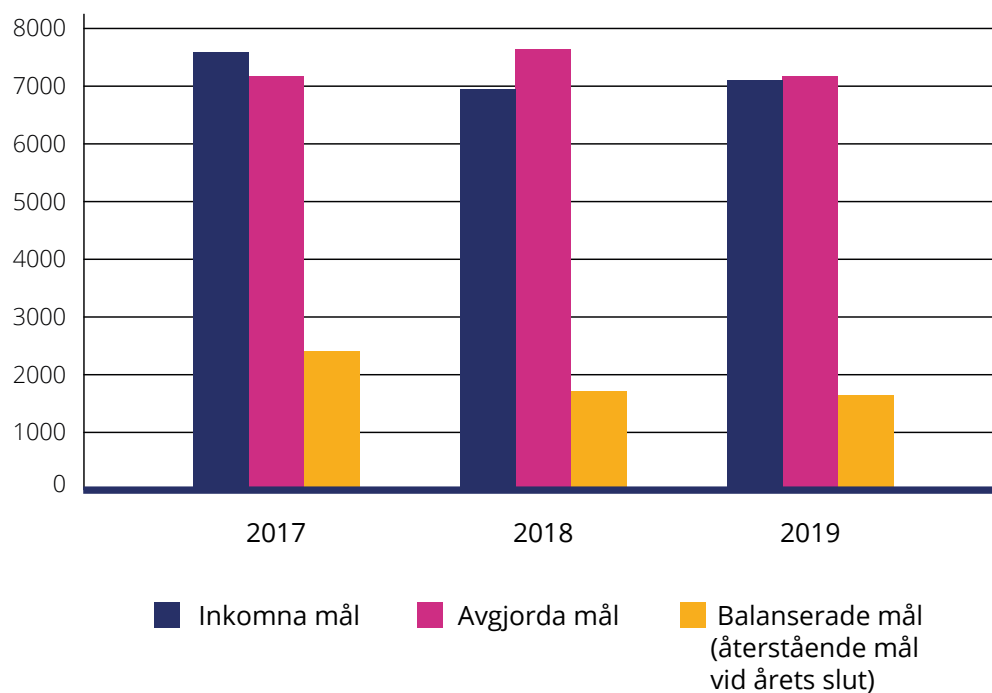

Antal referat och notiser 2019

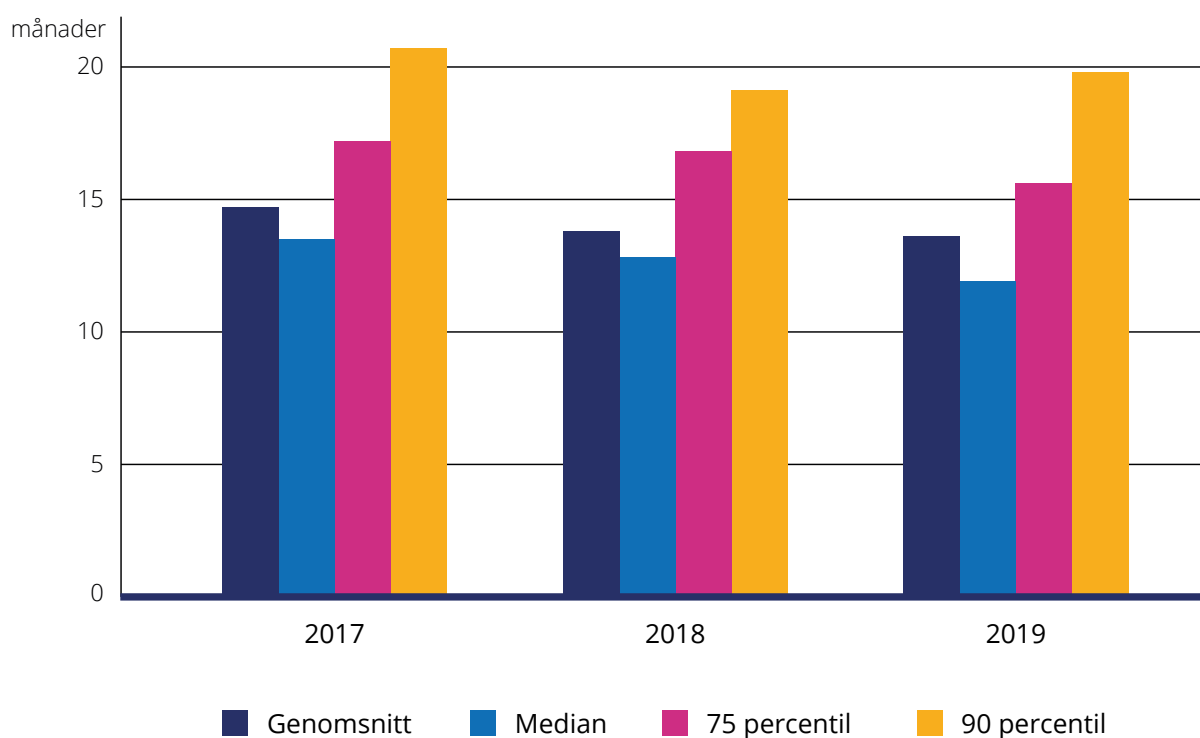

De mål som presenteras i ovanstående cirkeldiagram resulterade i 72 referat och 42 notiser 2019.

Antal inkomna, avgjorda och balanserade mål 2017–2019

Tid från inkommande till avgjort mål med beviljat prövningstillstånd 2017–2019

HÖGSTA FÖRVALTNINGSDOMSTOLEN
SVERIGES DOMSTOLAR